اثر بخشی آموزش مهارت حل مسئله بر ادراک تعامل اجتماعی در دانش‌آموزان کم شنوا

محمد مرادی[۱]، کیوان کاکابرایی[۲]

تاریخ دریافت : ۱۴۰۳/۱/۱۹ تجدید نظر :۱۴۰۳/۱/۲۰
پذیرش نهایی : ۱۴۰۳/۶/۲۷

چکیده

هدف: آسیب شنوایی یا کم شنوایی از موانع و محدودیت‌های مهم موجود بر سر راه افراد برای برقراری و درک روابط اجتماعی موثر است. از این رو مطالعه حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش حل‌مسئله بر ادراک تعامل اجتماعی در دانش‌آموزان کم‌شنوا صورت گرفت. **روش:** مطالعه حاضر نیمه تجربی از نوع پیش آزمون- پس آزمون با گروه کنترل بود. جامعه این مطالعه دانش‌آموزان کم شنوا مشغول به تحصیل در مدارس استثنایی شهر کرمانشاه بودند که از این میان به صورت هدفمند ۳۲ نفر وارد مطالعه شدند و به طور تصادفی در دو گروه ۱۶ نفره قرار گرفتند. گروه آزمون تحت آموزش حل مسئله در هشت جلسه یک ساعت و نیمی قرار گرفتند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه استاندارد ادراک تعامل اجتماعی کارول گلاس بود. در نهایت داده‌های جمع‌آوری شده مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. **یافته‌ها:** بر اساس نتایج آزمون t دو نمونه‌ی مستقل؛ نمرات پس آزمون در گروه آزمون نسبت به گروه کنترل سطح بالاتری را نشان داد اما این تفاوت در نتایج از لحاظ آماری معنی‌دار نبود. **نتیجه‌گیری:** با توجه به یافته‌های پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که آموزش حل مسئله در هر دو بعد افکار منفی و افکار مثبت، منجر به بهبود وضعیت ادراک تعامل اجتماعی در دانش‌آموزان کم شنوا می‌گردد هرچند که این بهبود از نظر آماری معنی‌دار نبود. به طور کلی بر اساس آنچه در این مطالعه بدست آمد نمی‌توان نتایج را به خوبی تعمیم داد و به مطالعات بیش‌تری نیاز است.

واژگان کلیدی: *حل مسئله، ادراک تعامل اجتماعی، دانش‌آموزان کم شنوا*

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه روانشناسی،دانشکده علوم پزشکی،واحد کرمانشاه،دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

۲. **نویسنده مسئول:** استاد گروه روانشناسی، واحد کرمانشاه،دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران..keivan@iauksh.ac.ir

Effectiveness of Teaching Problem Solving Skills on the Perception of Social Interaction in Hearing Impaired Students

Mohammad Moradi[۱], M.A., Keivan Kakabraee[۲], Ph.D.

Received: ۷ - ٤ – ۲۰۲٤ **Revised:** ۸ - ۴ - ۲۰۲۴
Accepted: ۱۷ - ۹ - ۲۰۲٤

Abstract

Objective: Hearing damage or hearing loss is one of the important obstacles and limitations on people's way to establish and understand effective social relationships. The present study was conducted with the aim of investigating the effectiveness of problem solving training on the perception of social interaction in hearing impaired students. **Method:** The present study was a semi-experimental type of pre-test, post-test with a control group. The research population included hearing-impaired students studying in exceptional schools in Kermanshah, of which ۳۲ were available and were randomly divided into two groups of test and control (each ۱٦ persons). The test group was trained in problem solving in eight ۱/۵ hour sessions. The data collection tool was Carol Glass's standard social interaction perception questionnaire. The collected data were analzed using the SPSS software (ver. ۲٦).

Findings: The post-test scores in the test group showed a higher level than the control group, but this difference was not statistically significant (P-value: ۰,۰۵).

Conclusion: According to the research findings, it can be concluded that problem solving training in both dimensions of negative thoughts and positive thoughts leads to an improvement in the perception of social interaction in hearing impaired students, though this improvement was not statistically significant. In general, the results cannot be generalized well and more studies are needed.

Keywords: *Problem solving, Perception of social interaction, Hearing impaired students*

۱. Masters' student, Department of Psychology, Faculty of Medical Sciences, Kermanshah branch, Islamic Azad University Kermanshah, Iran

۲. **Corresponding Author**: Professor, Department of Psychology, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran **Email: keivan@iauksh.ac.ir**

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOI: 10.52547/joec.24.4.21]

مقدمه

شنوایی یکی از مهم ترین ویژگی های جسمانی است که تاثیر زیادی در رشد مناسب هر کودکی دارد (یوشیناگا و همکاران، ۱۹۹۸). کم شنوایی یکی از شایع‌ترین اختلالات ناتوان کننده است که در سراسر جهان افراد زیادی را درگیر خود کرده است (سازمان جهانی بهداشت، ۲۰۱۶). این بیماری در هر ۱۰۰۰ تولد زنده ۱ تا ۶ کودک را مبتلا می‌کند. تقریباً ۴۶۶ میلیون نفر از جمله ۳۴ میلیون کودک از اختلال شنوایی رنج می‌برند (سازمان جهانی بهداشت، ۲۰۲۰ ؛ البلتاژی، ۲۰۲۰). کم شنوایی در کودکان ممکن است مادرزادی یا اکتسابی باشد و هر دوی این شرایط ممکن است دلایل متفاوتی داشته باشند (سازمان جهانی بهداشت، ۲۰۱۵). کم شنوایی مادرزادی ممکن است حاصل از علل ژنتیکی یا غیر ژنتیکی باشد (ویلیام، ۲۰۰۰ ؛ لیو و همکاران، ۲۰۲۰). بیش از ۵۰ درصد از تمام موارد کم شنوایی در کودکان ناشی از عوامل ژنتیکی است، چه در بدو تولد و چه در مراحل بعدی زندگی. از عوامل غیر ژنتیکی نیز می‌توان به زایمان زودرس، عوارض زایمان، عفونت مادر در دوران بارداری و دیابت مادر اشاره کرد. اما به طور کلی می‌توان گفت، ۶۰ درصد از مواردی که کاهش شنوایی در کودکان رخ می‌دهد قابل پیشگیری بوده و می‌تواند به علل قرار گرفتن در معرض صدای بلند، قرار گرفتن در معرض دود سیگار و استفاده از دستگاه های صوتی باشد (دنیل، ۲۰۰۷). از علل دیگر این بیماری می‌توان اوتیت میانی درمان نشده یا عود کننده، مننژیت، عفونت‌هایی مانند سرخک، اوریون یا سیاه سرفه و همچنین استفاده از داروهای اتوتوکسیک را نام برد (وسه‌ای و همکاران، ۲۰۱۸).

کم شنوایی در جنبه‌های مختلف زندگی افراد از جمله مشکلات در رشد، تحصیل، ارتباط و تعامل با دیگران، زندگی روزمره، تحصیل و ... مشکلاتی ایجاد می‌کند (ویلسون و همکاران، ۲۰۱۷ ؛ الیزابت و فلکسر، ۲۰۰۷ ؛ زمان‌پور و همکاران، ۲۰۱۵). یکی از مهمترین عوامل موفقیت و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، سلامت جسمی و روحی آنهاست. اگر یکی از حواس پنج گانه کودک به هر دلیلی نقص داشته باشد، باعث افت تحصیلی او و همچنین مشکلات و عوارض روانی دیگری مانند احساس حقارت، عدم اعتماد به نفس و ادراک منفی از خود می‌شود. آسیب شنوایی یا کم شنوایی نیز مانع و محدودیتی بر سر راه افراد است، بنابراین هر چه از آثار زیانبار آن کاسته شود، فرد بهتر می‌تواند به جامعه بازگردد و زندگی با کیفیتی داشته باشد (فرج‌الهی و همکاران، ۲۰۰۹).

از سوی دیگر، افرادی که مهارت‌های ارتباطی - اجتماعی بالایی دارند، از حمایت اجتماعی بالایی برخوردار می‌شوند، اختلالات و مشکلات روانی و رفتاری کمتری را تجربه می‌کنند و طبیعتاً از زندگی رضایت بیشتری خواهند داشت (کوران، ۲۰۱۸). هر فردی برای برقراری ارتباط سالم و سازنده با دیگران نیاز به کسب دانش و مهارت دارد. دستیابی به این هدف مستلزم یادگیری مهارت‌های ارتباطی و استفاده از الگوهای مناسب است (محسنی و همکاران، ۲۰۲۱). در سال‌های اخیر نیز توجه ویژه‌ای به ادراک تعامل اجتماعی، یادگیری ، اجتماعی و عاطفی شده است (یزدخواستی، ۲۰۱۰). از آنجایی که ما انسان‌ها اجتماعی زندگی می‌کنیم، درک درست و دقیق از رفتار دیگران نقش مهمی در زندگی ما دارد. ادراک، شامل آگاهی از رویدادها، مردم، اشیا و موقعیت‌ها می‌شود و مستلزم جستجو، به دست آوردن و پردازش اطلاعات است. درک تعامل اجتماعی فرآیندی فعال است که به درک رفتار دیگران منجر می‌شود (صدری و صمدی‌فرد، ۲۰۱۸).

از سوی دیگر یکی از عوامل روانشناختی که توجه بسیاری از محققین را به خود جلب کرده است و می‌تواند به طور موثر با پیامدهای روانی مقابله کند، مهارت حل مسئله است و می‌تواند منجر بهبود قابل قبولی در سلامت روانی فرد گردد (کیم و همکاران، ۲۰۲۰). حل مسئله فرآیندی است که به عنوان

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOI: 10.52547/joec.24.4.21]

فعالیتی هدفمند، دقیق و آگاهانه تلقی می‌شود که راه حل‌های موثر و بالقوه یک مشکل را در دسترس افراد قرار می‌دهد و امکان انتخاب یک استراتژی موثر را از بین مسیرهای مختلف افزایش می‌دهد (قبادی و همکاران، ۲۰۲۱). مهارت‌های حل مسئله به دانش آموزان کمک می‌کند به اهدافی از جمله رشد فکری، درک دقیق مطالب، مقایسه ایده‌ها، درک رابطه بین مطالب، استنتاج و استدلال، ارزیابی و قضاوت دست یابند. علاوه بر این دانش آموزان را قادر می‌سازد تا مهارت‌های اجتماعی را به نحو موثری بیاموزند (گلزاری مقدم و همکاران، ۲۰۲۲). احدی و همکاران نیز (۲۰۲۱)، در مطالعه خود با بررسی تاثیر آموزش حل مسئله بر خودکارآمدی و اشتیاق دانش‌آموزان دختر دارای درماندگی آموخته شده اظهار داشتند که این آموزش می‌تواند تاثیر قابل توجهی بر وضعیت این گروه از دانش‌آموزان داشته باشد (احدی و همکاران، ۲۰۲۱). در همین راستا لطیفی و همکاران نیز در مطالعه خود اثربخشی آموزش حل مسئله شناختی – اجتماعی را بر بهبود روابط بین فردی، اجتماعی و خودکارآمدی دانش‌آموزان مبتلا به ناتوانی در یادگیری بررسی کرده و نتایج حکایت از موثر بودن مداخله صورت گرفته داشت (لطیفی و همکاران، ۲۰۰۹). به طور کلی آموزش مهارت حل مساله منجر به ایجاد انگیزه‌ای موثر در پیشرفت و تمایل به موفقیت تحصیلی می‌گردد (مقبلی و همکاران، ۲۰۲۳). با این حال، نوآوری این پژوهش در آن است که به بررسی تأثیر آموزش حل مسئله بر دانش‌آموزانی با اختلالات خاص، به‌ویژه دانش‌آموزان کم‌شنوا، پرداخته است. تاکنون مطالعه‌ای که تأثیر آموزش مهارت حل مسئله را بر ادراک تعامل اجتماعی در این گروه خاص بررسی کند، انجام نشده است. این گروه علاوه بر تفاوت‌های فیزیکی، از نظر روان‌شناختی نیز با دانش‌آموزان معمولی تفاوت‌های قابل توجهی دارند. از این رو، این پژوهش با هدف بررسی اثربخشی آموزش مهارت حل مسئله بر بهبود ادراک تعامل اجتماعی در دانش‌آموزان کم‌شنوا انجام شده است. این نوآوری می‌تواند به‌طور مؤثر راهکارهایی برای بهبود روابط اجتماعی و تعاملات این دانش‌آموزان ارائه دهد و به ارتقاء کیفیت زندگی اجتماعی آن‌ها کمک کند.

روش

مطالعه حاضر تحقیقی نیمه تجربی از نوع پیش آزمون- پس آزمون با گروه کنترل بود که پس از اخذ کد اخلاق به شماره IR.IAU.KSH.REC.۱۴۰۲،۱۳۸ از دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه صورت گرفت. جامعه آماری این پژوهش دانش آموزان کم شنوای مشغول به تحصیل در مدارس شهر کرمانشاه بودند که بعد از ارائه توضیحات لازم و اخذ رضایت از والدین آنان همچنین تطابق با معیارهای ورود، به صورت هدفمند ۳۲ نفر انتخاب و وارد پژوهش گردیدند و به صورت تصادفی ساده به دو گروه ۱۵ نفره کنترل و آزمون تقسیم شدند. انتخاب تعداد نمونه‌ها بر این اساس بود که چون تعداد مطلوب نمونه‌ها در گروه درمانی ۸ تا ۱۲ نفر می‌باشد (زمانی و همکاران، ۲۰۱۷)، در این پژوهش برای هر گروه ۱۶ نفر در نظر گرفته شد. معیارهای ورود شامل؛ دانش آموزان دوره راهنمایی و دبیرستان کم شنوای فاقد سایر معلولیت‌ها از جمله نابینایی، کم‌توانی ذهنی، اختلال یادگیری، گفتاری و زبانی، بیش فعالی و ... بود و در صورتی که فردی هریک از معیارهای ورود را نداشت یا تمایل به ادامه همکاری نداشت از مطالعه خارج شد. هدف از انتخاب معیارهای ورود مذکور، دسترسی بیش‌تر به جامعه هدف و داشتن توانایی لازم برای همکاری در مطالعه بود. در این مطالعه تمام واحدهای پژوهش پس از ورود به مطالعه به همکاری ادامه داده و تا انتهای دوره کاملا همکاری لازم را داشتند. بعد از ورود به مطالعه تمام نمونه‌ها پرسشنامه ادراک تعامل اجتماعی را به عنوان پیش آزمون تکمیل نمودند و در ادامه، گروه آزمون تحت آموزش قرار گرفتند و بر روی گروه کنترل هیچ مداخله‌ای صورت نگرفت. گروه

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]
[DOI: 10.52547/joec.24.4.21]

آزمون تحت آموزش حل مسئله قرار گرفتند. این آموزش‌ها در ۸ جلسه یک ساعت و نیمی صورت گرفت. محتوای جلسات در جدول ۱ مشخص گردیده است.

جدول ۱. محتوای جلسات آموزش حل مسئله

جلسات	موضوعات آموزش
جلسه اول	معرفی اعضا گروه، بیان اصول گروه درمانی، انواع اضطراب، تکمیل پرسشنامه تعیین مشکل
جلسه دوم	بحث درباره فواید برنامه‌ریزی برای مشکل، شناخت‌های ناکارآمد اصلی در حل مشکل
جلسه سوم	تعیین مشکل و تبدیل آن به اجزای ساده‌تر، توصیف عملیاتی از مشکل
جلسه چهارم	آموزش روش سیال‌سازی یا بارش ذهنی برای مشکلات واقعی آزمودنی‌ها
جلسه پنجم	ارزیابی راه حل‌ها و اولویت‌بندی آن‌ها، اجرای گام به گام روش حل مسأله
جلسه ششم	تمرین روش‌های حل مسئله در مشکلات واقعی پیش آمده و ارائه راه حل‌های مختلف
جلسه هفتم	گزارش فرایند و نتیجه روش حل مسأله در حل مشکلات شخصی
جلسه هشتم	دریافت پسخوراند از تأثیر آموزش در تغییر افکار و احساسات

ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ای بود که در دو بخش طراحی گردید. بخش اول آن اطلاعات جمعیت شناختی از جمله سن، جنس و ... و بخش دوم پرسشنامه استاندارد ادراک تعامل اجتماعی کارول گلاس بود. این پرسشنامه توسط گلاس (۱۹۹۴) طراحی شده است و سالیان متمادی هم در گروه بهنجار و هم در گروه بیماران به کار برده شده است. این پرسشنامه شامل ۳۰ سؤال است که هم افکار مثبت و هم افکار منفی را نسبت به تعامل اجتماعی می‌سنجد. سؤال‌ها روی یک طیف ۵ درجه‌ای لیکرت مطابق جدول ۲ پاسخ داده می‌شوند (چیو و همکاران، ۲۰۲۱ ؛ هاروتا و همکاران، ۲۰۲۱ ؛ صمدی‌فرد و صدری، ۲۰۱۸).

جدول ۲. نمره دهی سوالات پرسشنامه ادراک تعامل اجتماعی

امتیاز	گزینه
۱	اصلا به ذهن من نرسیده است.
۲	این فکر خیلی کم به ذهن من رسیده است.
۳	این فکر گاهی به ذهن من رسیده است.
۴	این فکر خیلی زیاد به ذهن من رسیده است.
۵	این فکر همیشه به ذهن من رسیده است

آلفای کرونباخ برای دو گروه نمونه ۰/۸۶ و ۰/۹۱ است. میلر و لفکورت (۱۹۸۲) ضریب آلفای کرونباخ را در اجراهای گوناگون بین ۰/۸۶ تا ۰/۹۱ به دست آورند و نیز روایی افتراقی، روایی سازه و روایی همگرایی آن را تائید کردند. این مقیاس دارای ثبات بالایی است و با استفاده از روش آزمون مکرر در یک فاصله دوماهه عدد ۰/۹۶ و یکماهه عدد ۰/۸۴ به دست آمد (روحی جهرمی و همکاران، ۲۰۱۷). این آزمون دو زیر مقیاس مختلف ستون افکار مثبت و ستون افکار منفی دارد. سوالات با شماره ۱، ۳، ۵، ۷، ۸، ۱۱، ۱۵، ۱۶، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۶ و ۲۹ زیر مقیاس منفی و بقیه سوالات، ستون افکار مثبت می‌باشند. نمره کلی بر اساس جمع نمرات هر دو ستون حاصل می‌شود. اگر در مقیاس فرعی افکار منفی درصد ۸۵ یا بالاتر به دست بیاید، فرد مورد نظر از زندگی به همان اندازه که می‌توان، استفاده نمی‌کند، عصبی است، کمتر به خود اعتماد دارد و اضطراب را تجربه می‌کند. از تنها ماندن در خانه بیشتر احساس راحتی می‌کند، خود را در موقعیتی قرار نمی‌دهد که دیگران بتوانند او را طرد کنند. این نوع زندگی کردن خیلی خوشایند نیست (حسرت و هوتچینسون، ۱۹۹۳).

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]
[DOI: 10.52547/joec.24.4.21]

یافته‌ها

مطالعه‌ی مورد بررسی بر روی ۳۲ نفر دانش کم شنوا صورت گرفت. ۱۷ نفر معادل ۵۶.۳٪ از این افراد را آقایان و ۱۵ نفر معادل ۴۳.۷٪ را خانم‌ها تشکیل دادند. همچنین ۶ نفر معادل ۳۷.۵٪، ۹ نفر معادل ۵۶.۳٪ و ۱ نفر معادل ۶.۳٪ از افراد مورد مطالعه به ترتیب دارای وضعیت مالی ضعیف، متوسط و قوی بودند. ضمنا افراد مورد مطالعه از نظر پایه ی تحصیلی بصورت ۲ ± ۹ و از نظر سن بصورت ۲ ± ۱۵ توزیع شده‌اند. بر اساس نتایج آزمون کای دو پیرسون مقدار معنی‌داری ۰.۷۳۲ به عدم وجود ارتباط بین جنسیت و گروه (آزمون/کنترل) اشاره دارد. علاوه بر این مقدار معنی داری ۰.۵۴۴ به عدم وجود ارتباط معنی‌دار بین وضعیت مالی و گروه افراد اشاره دارد.

جدول ۳. بررسی فراوانی متغیرهای دموگرافیک

متغیر	رده	گروه کنترل		گروه آزمون		مجموع		مقدار آماره Chi-Square	P-Value
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد		
جنسیت	پسر	۹	۵۲.۹	۸	۴۷.۱	۱۷	۵۶.۳	۰.۱۲۵	۰.۷۲۳ *
	دختر	۷	۴۶.۷	۸	۵۳.۳	۱۵	۴۳.۷		
وضعیت مالی	ضعیف	۶	۴۲.۹	۸	۵۷.۱	۱۴	۳۷.۵	۱.۲۱۹	۰.۵۴۴ *
	متوسط	۹	۶۰.۰	۶	۴۰.۰	۱۵	۵۶.۳		
	قوی	۱	۳۳.۳	۲	۶۶.۷	۳	۶.۳		

برای بررسی دقیق نرمال بودن داده‌ها از آزمون‌ها کولموگروف اسمیرنوف و شاپیرو ویلک استفاده شد (جدول ۴) و نتایج نشان داد که تمامی مقادیر معنی‌داری محاسبه شده بر اساس هر دو آزمون مورد بررسی بزرگتر از سطح خطای نوع اول یعنی ۵٪ می‌باشند و در نتیجه‌ی آن توزیع هر ۳ متغیر افکار منفی، افکار مثبت و نمره کل نرمال می‌باشد.

جدول ۴. بررسی نرمال بودن

نوع آزمون / متغیر	کولموگروف اسمیرنوف		شاپیرو ویلک	
	مقدار آماره D	P-Value	مقدار آماره W	P-Value
افکار منفی	۰.۱۱۸	۰.۲۰۰	۰.۹۳۰	۰.۰۶۹
افکار مثبت	۰.۱۵۵	۰.۰۵۹	۰.۹۱۷	۰.۰۵۴
نمره کل	۰.۱۷۲	۰.۰۷۷	۰.۹۵۵	۰.۲۰۰

جدول ۵. بررسی متغیرهای مورد مطالعه در بین آزمودنی‌ها

متغیر	گروه	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر	مقدار آماره	P-Value
افکار منفی	کنترل	۳۲.۷۵	۹.۵۹	۱۹	۴۹	۰.۸۵۳	۰.۴۰۰ *
	آزمون	۳۶	۱۱.۸۴	۲۰	۶۴		
	مجموع	۳۴.۳۸	۱۰.۷۲	۱۹	۶۴		
افکار مثبت	کنترل	۳۸.۶۹	۱۱.۹۳	۱۵	۵۱	۱.۹۵۰	۰.۰۶۱ *
	آزمون	۴۵.۹۴	۸.۸۸	۲۸	۵۷		
	مجموع	۴۲.۳۱	۱۰.۹۸	۱۵	۵۷		
نمره کل	کنترل	۷۱.۴۴	۱۸.۸۳	۳۴	۹۶	۱.۶۲۳	۰.۱۱۵ *
	آزمون	۸۱.۹۴	۱۷.۷۵	۴۸	۱۱۹		
	مجموع	۷۶.۶۹	۱۸.۷۷	۳۴	۱۱۹		

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]
[DOI: 10.52547/joec.24.4.21]

بر اساس نتایج جدول ۵ آزمون t دو نمونه‌ی مستقل؛ اگر چه در هر ۳ متغیر مورد بررسی مقادیر میانگین بین گروهی دارای تفاوت‌هایی می‌باشند ولی مقادیر معنی داری محاسبه شده همگی بزرگتر از سطح خطای نوع اول می‌باشند که عدم وجود تفاوت در بین گروه آزمودنی و کنترل را در هر ۳ متغیر افکار منفی، مثبت و نمره کل نشان می‌دهد.

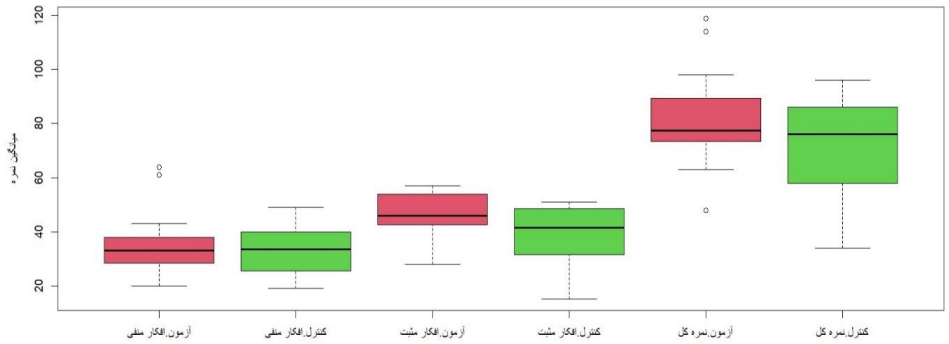

نمودار ۱ مقایسه ی متغیرهای مورد مطالعه در بین افراد مورد آزمون و گروه کنترل

نمودار ۱ نشان نیز می‌دهد که میانگین افکار مثبت و نمره کل در گروه آزمون بیشتر از گروه کنترل است، در حالی که افکار منفی تفاوت چندانی ندارد. این افزایش نشان‌دهنده تأثیر نسبی آموزش مهارت حل مسئله است، اما طبق جدول ۵، از نظر آماری معنادار نشده است.

بحث

آمارهای بین المللی نشان داده است که ۱۰ درصد از کودکان متولد شده در هر جامعه دارای خصوصیاتی هستند که منجر به نوعی ناتوانی ذهنی یا جسمی در آن‌ها می‌گردد (حسن‌نژاد و همکاران، ۲۰۱۷). کودکان دارای معلولیت در مقایسه با کودکان فاقد معلولیت، نرخ مشارکت کمتری در فعالیت‌های مدرسه و اجتماع دارند (ریکدال، ۲۰۱۷). در این میان کودکان کم شنوا[1] با توجه به عدم توانایی کافی در شنیدن کلمات، توانایی برقراری ارتباط مناسبی با معلم و سایر دانش‌آموزان که لازمه حضور موثر در محیط‌های آموزشی و به طور کلی عمومی است، ندارند (هینترمایز، ۲۰۱۱). از طرفی آموزش حل مسئله به‌عنوان یک رویکرد با اهمیت برای فهم و توسعه سلامت روانی و اجتماعی در کودکان مطرح است (کاکابرایی و سعیدی، ۲۰۱۹). این مهارت برای کنار آمدن با شرایط و سازگاری مناسب با محیط اجتماعی به ویژه در مدرسه ضروری به نظر می‌رسد (ایروان و همکاران، ۲۰۲۲). از این رو مطالعه حاضر با هدف بررسی اثر بخشی آموزش مهارت حل مسئله بر ادراک تعامل اجتماعی در دانش آموزان کم شنوا صورت گرفت.

نتایج بررسی‌ها نشان داد که آموزش حل مسئله بر ادراک تعامل اجتماعی در دو بعد افکار منفی و افکار مثبت همچنین نمره کل واحدهای پژوهش تاثیرگذار بوده است و موجب بهبود وضعیت شده است اما این تاثیر از لحاظ آماری معنی‌دار نبود. به طور کلی بر اساس آمار و ارقام، تفاوتی بین گروه آزمون و کنترل بعد از انجام آموزش‌های این مطالعه وجود ندارد. حل مسئله به عنوان یک مهارت مهم زندگی شناخته می‌شود که شامل طیف وسیعی از فرآیندها از جمله تجزیه و تحلیل، تفسیر، استدلال، پیش بینی، ارزیابی و تأمل است. بارت و کامپتون (۲۰۰۳) تاکید کردند که یک تجربه حل مسئله موثر به دانش آموزان کمک می‌کند تا تفکر خود را گسترش دهند، پشتکار قابل قبولی در حل مشکلات داشته باشند و همچنین از آن

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]
[DOI: 10.52547/joec.24.4.21]

برای هدایت یادگیری بهتر استفاده کنند. به همین دلیل تجارب حل مسئله که برای دانش‌آموزان فراهم می‌شود ممکن است باعث رشد و موفقیت در آن‌ها شود و در نتیجه مهارت‌های آن‌ها بهبود یابد (کاراتاس و باکی، ۲۰۱۳). بر اساس بررسی‌های صورت گرفته توسط پژوهشگران در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی، مطالعه‌ای مشابه مطالعه حاضر که به بررسی تاثیر آموزش حل مسئله بر ادراک تعامل اجتماعی و آن هم در دانش‌آموزان کم شنوا پرداخته باشد، یافت نشد. اما این روابط در مطالعات محدودی در گروه‌های دیگر مورد بررسی قرار گرفته است. گوگ و سیلیا (۲۰۱۰) در ترکیه در مطالعه خود به بررسی تاثیر آموزش حل مسئله بر پیشرفت، نگرش و انگیزه دانش آموزان پرداختند و نتایج نشان داد که این آموزش تاثیر قابل قبولی داشته و موجب افزایش سطح متغیرهای بررسی شده داشته است (گوگ و سیلیا، ۲۰۱۰). صیدی و همکاران نیز (۲۰۲۲) در مطالعه خویش به بررسی تاثیر آموزش حل مسئله بر گستره توجه در دانش‌آموزان با سندرم داون پرداختند و نتایج حکایت از آن داشت که آموزش حل مسئله تاثیر قابل توجهی بر گستره توجه دانش آموزان مطالعه داشته است و استفاده از این شیوه شناختی می‌تواند به این گروه از دانش‌آموزان کمک نماید (صیدی و همکاران، ۲۰۲۲). در پژوهشی بابازاده و همکاران (۲۰۲۱)، تاثیر آموزش حل مسئله را بر خودپنداره، عزت نفس و خودتنظیمی دانش آموزان با اختلال یادگیری بررسی کردند و نتایج نشان داد که گروه آزمون نمرات بالاتری را نسبت به گروه کنترل کسب کرده‌اند (بابازاده و همکاران، ۲۰۲۱). در مطالعه‌ای که توسط صیدی و همکاران (۲۰۲۲)، در خصوص تاثیر آموزش حل مسئله بر تعاملات ارتباطی دانش‌آموزان دارای سندرم داون انجام گرفت، نتایج نشان داد که در گروه آزمون، بین نمرات پیش‌آزمون-پس‌آزمون تفاوت معنی‌داری دیده شد و تاییدی بر تاثیر آموزش حل مسئله بر تعاملات این گروه از دانش‌آموزان بود (صیدی و همکاران، ۲۰۲۲). در پژوهش مرتبط دیگری که توسط نیکنام و همکاران (۲۰۲۰) انجام شد به بررسی تاثیر آموزش حل مسئله بر خلاقیت و سازگاری اجتماعی در دانش آموزان پسر تیز هوش پرداخته شد و نتایج بر این واقعیت صحه گذاشتند که این آموزش تاثیرات مثبت و قابل توجهی بر بهبود وضعیت سازگاری اجتماعی و خلاقیت داشته است (نیکنام و همکاران، ۲۰۲۰). فریدمرندی و همکاران نیز (۲۰۲۰)، تاثیر آموزش حل مسئله را بر مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش دبستانی بررسی کردند و نشان دادند که آموزش این مهارت‌ها زمینه ساز توسعه تعامل و ارتباط سازنده و مؤثر با دنیای اطراف می‌شود و سطح مهارت‌های اجتماعی و روابط بین فردی مطلوب را بهبود می‌بخشد (فریدمرندی و همکاران، ۲۰۲۰). مطالعات مذکور تا حدی با مطالعه حاضر همخوانی دارد اما تناقض بین نتایج این مطالعات و مطالعه حاضر به مراتب بیش‌تر است. قریب به اتفاق تمامی مطالعات بر تاثیر آموزش حل مسئله بر انواع متغیرهای روانشناختی از جمله روابط بین فردی و اجتماعی صحه گذاشته‌اند. این عدم همخوانی را شاید بتوان اینگونه توجیح کرد که در مطالعات صورت گرفته هیچ یک از جوامع بررسی شده با جامعه این مطالعه تطابق ندارند و مطالعه‌ای یافت نشد که این بررسی را در دانش‌آموزان کم شنوا انجام داده باشد. این قضیه علاوه بر جامعه مطالعه، برای متغییر ادراک تعامل اجتماعی نیز که بدور از چشم پژوهشگران بوده است، نیز وجود دارد.

حل مسئله به عنوان یکی از مهم‌ترین مهارت‌ها در دنیای امروز توجه زیادی را به خود جلب کرده است. این مهارت ابزاری برای بهبود مسائل مربوط به روابط بین فردی است (گریف و همکاران، ۲۰۱۳). مریل و همکاران (۲۰۱۷) به این نکته اشاره کردند که کودکان فاقد مهارت حل مسئله ضعیف‌ترین دستاوردهای اجتماعی را در مدرسه و دوران بعد از آن خواهند داشت (مریل و همکاران، ۲۰۱۷). همه

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]
[DOI: 10.52547/joec.24.4.21]

ارتباطات بین یک فرد و اطرافیانش نوعی حل مسئله با آن‌هاست. هر خواسته‌ای، از جمله ابراز وجود، همراهی یا همکاری، نیازمند مهارت‌های حل مسئله برای حل مشکلات بین فردی و ایجاد مهارت باهم بودن است. از این رو منطقی به نظر می‌رسد که آموزش حل مسئله بر تعاملات و شرایط اجتماعی افراد به ویژه دانش‌آموزان تاثیرگذار باشد. در این مطالعه نیز این موضوع صادق بوده و تاثیراتی دیده می‌شود هرچند که از نظر آماری معنی‌دار نیست که این امر را شاید بتوان به نقص در آموزش یا عدم دریافت درست آموزش در کودکان کم شنوا به علت عدم توانایی برقرای ارتباط مناسب نسبت داد.

این مطالعه نیز همچون سایر مطالعات با محدویت‌هایی مواجه بود. از جمله این محدودیت‌ها می‌توان به سختی برقراری ارتباط با این گروه دانش‌آموزان برای حضور موثر در مطالعه و تعداد کم نمونه‌ها اشاره کرد. از این رو پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی تعداد بیش‌تری از افراد بررسی گردند و علاوه بر آموزش حل مسئله، تاثیر سایر مهارت‌ها نیز در کنار این مهارت ارزیابی گردد.

نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که آموزش حل مسئله در هر دو بعد افکار منفی و افکار مثبت، منجر به بهبود وضعیت ادراک تعامل اجتماعی در دانش‌آموزان کم شنوا می‌گردد هرچند که این بهبود از نظر آماری معنی‌دار نبود. به طور کلی بر اساس آنچه در این مطالعه بدست آمد نمی‌توان نتایج را به خوبی تعمیم داد و به مطالعات بیش‌تری نیاز است.

تعارض منافع

نویسندگان این مطالعه هیچ گونه تضاد منافعی ندارند.

پی نوشت

۱. Hearing loss

منابع

Ahadi, E., Entesar Foumani, G. & Kiani, G. (۲۰۲۱). Effects of Problem-Solving Skills Training on Academic Self-efficacy and Engagement in Female Students with Learned Helplessness. *Middle Eastern Journal of Disability Studies*, ۱۱, ۵۹-۵۹.

Babazadeh, Z., Mojaver, S., & Fati, K. (۲۰۲۱). Investigating the effect of problem-solving training on students' self-concept, self-esteem and self-regulation with learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, *11*(۱), ٦-۱۹. [Persian]. https://doi.org/۱۰,۲۲۰۹۸/jld.۲۰۲۱,۷۳٤۰,۱۷۸٦

Chew, Q. H., Steinert, Y., & Sim, K. (۲۰۲۱). Factors associated with professional identity formation within psychiatry residency training: a longitudinal study. *Perspectives on Medical Education*, *10*, ۲۷۹-۲۸۵. doi: ۱۰,۱۰۰۷/s٤۰۰۳۷-۰۲۱-۰۰٦۷۳-w. Epub ۲۰۲۱ Jul ۷.

Curran, T. (۲۰۱۸). An actor-partner interdependence analysis of cognitive flexibility and indicators of social adjustment among mother-child dyads. *Personality and Individual Differences*, *126*,۹۹-۱۰۳. DOI:۱۰,۱۰۱٦/j.paid.۲۰۱۸,۰۱,۰۲۵

Daniel, E. (۲۰۰۷). Noise and hearing loss: a review. *Journal of School Health*, *77*(۵), ۲۲۵-۲۳۱. DOI:۱۰,۱۱۱۱/j.۱۷٤٦-۱۵٦۱,۲۰۰۷,۰۰

Elbeltagy, R. (۲۰۲۰). Prevalence of mild hearing loss in schoolchildren and its association with their school performance. *International Archives of Otorhinolaryngology*, *24*, e۹۳-e۹۸. DOI:۱۰,۱۰۵۵/s-۰۰۳۹-۱٦۹۵۰۲٤

Elizabeth, C., & Flexer, C. (۲۰۰۷). Classroom accommodations for students with hearing impairment. In: San Diego, CA: Plural Publishing, Inc. DOI: ۱۰,۱۱۷۷/۱۵۲۵۷٤۰۱۱۰۳۸

Farajullahi, M., Sarmadi, M., & Taghdiri Nooshabadi, A. (۲۰۰۹). Academic achievement and behavioral difficulties in male students with hearing loss in exceptional and integrated schools. *Journal of Exceptional Children*, *9*(۳), ۲۷۳-۲۸۲. [Persian]. ۲۰,۱۰۰۱,۱,۱٦۸۲٦٦۱۲,۱۳۸۸,۹,۳,۷,۵

Farid Marandi, B., Kakabaraee, K., & Hosseini, S. A.-S. (۲۰۲۰). Effect of Problem-solving Training on the Social Skills of Preschool Children [Applicable]. *Quarterly Journal of Child Mental Health*, *6*(٤), ۱۳۱-۱٤۳. [Persian]. https://doi.org/۱۰,۲۹۲۵۲/jcmh.٦,٤,۱۳

Ghobadi, L., Habibi Kalibar, R., Farid, A., & Mesrabadi, J. (۲۰۲۱). Effectiveness of Successful Intelligence Education on Social Solving Problem in Elementary School Students. *Quarterly Social Psychology Research*, *11*(٤۲), ۹۳-۱۱۰. [Persian].

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOI: 10.52547/joec.24.4.21]

Education, *5*(۳), ۲٤۹-۲٦۸. https://www.iejee.com/index.php/IEJEE/article/view/۲٥

Kim, M., Moon, S.-H., & Kim, J.-E. (۲۰۲۰). Effects of psychological intervention for Korean infertile women under *in vitro* fertilization on infertility stress, depression, intimacy, sexual satisfaction and fatigue. *Archives of Psychiatric Nursing*, *34*(٤), ۲۱۱-۲۱۷. DOI: ۱۰,۱۰۱٦/j.apnu.۲۰۲۰,۰٥,۰۰۱

Lieu, J. E., Kenna, M., Anne, S., & Davidson, L. (۲۰۲۰). Hearing loss in children: a review. *JAMA*, *324*(۲۱), ۲۱۹٥-۲۲۰٥. DOI: ۱۰.۱۰۰۱/□□□□.۲۰۲۰.۱۷٦٤۷

Latifi, Z., Amiri, S., Malekpour, M. & Molavi, H. (۲۰۰۹). Effectiveness of Training Social-Cognitive Problem-sSolving on Improvement of Interpersonal Relationships, Change in Social Behavior and Self-Eefficacy in Students with Learning Disabilities. *Advances in Cognitive Sciences*, ۱۱, ۷۰-۸٤.

Merrill, K. L., Smith, S. W., Cumming, M. M., & Daunic, A. P. (۲۰۱۷). A review of social problem-solving interventions: Past findings, current status, and future directions. *Review of Educational Research*, *87*(۱), ۷۱-۱۰۲. https://psycnet.apa.org/doi/۱۰,۳۱۰۲/۰۰۳٤٦٥٤۳۱٦٦٥۲۹٤۳

Moghbeli, A. M., Kazemi, Y., & DavarPanah, A. Effectiveness of problem-solving skills training with story-telling approach on students' academic self-handicapping. *Journal of Educational Psychology*, *19*(٤۸), ۱۳۰-۱٤۷. [Persian]. ۱۰,۲۲۱۱۱/jeps.۲۰۲۲,۷۳۱۱

Mohseni, M., Bahrami, S., & Safania, A. (۲۰۲۱). Eeffect of communication skills on how to spend leisure time with the mediating role of social interaction among female students in Saveh City. *Communication Management in Sport Media*, *8*(۳), ۷۳-۸۲. [Persian]. https://doi.org/۱۰,۳۰٤۷۳/jsm.۲۰۲۰,٤۷۸۲۳,۱۳٤۳

Niknam, K., Ghobare, B. B., & Hassanzadeh, S. (۲۰۲۰). Effectiveness of a creative problem-solving program on the enhancement of creativity and social adaptation among gifted and talented adolescent students Journal of Exceptional Children. [Persian]. ۲۰,۱۰۰۱,۱,۱٦۸۲٦٦۱۲,۱۳۹۹,۲۰,۲,٥,۸

Organization, W. H. (۲۰۱٥). Hearing loss due to recreational exposure to loud sounds: a review. https://iris.who.int/handle/۱۰٦٦٥/۱٥٤٥۸۹

Organization, W. H. (۲۰۱٦). WHO global estimates on prevalence of hearing loss. ۲۰۱۲. *Available online: http:/www. who. int/pbd/deafness/WHO_GE_HL. pdf (Accessed on 14 August 2019)*. https://iris.who.int/handle/۱۰٦٦٥/۱٥٤٥۸۹

Organization, W. H. (۲۰۲۰). Deafness and hearing loss. ۲۰۱۹. *URL: https://www. who.int/news-*

https://doi.org/۱۰,۲۲۰۳٤/spr.۲۰۲۱,۲٥۲۹۹۳,۱٥۷٥

Gök, T., & Sýlay, I. (۲۰۱۰). Effects of problem solving strategies on students' achievement, attitude and motivation. *Latin-American Journal of Physics Education*, *4*(۱), ۲.

Golzari Moghaddam, N., Mehdinezhad, V., & Nikmanesh, Z. (۲۰۲۲). Investigating the Effect of Ganieh's Educational Design Model and Keller's Educational-Motivational Model on the Academic Progress and Problem Solving Skills of First Grade High School Students. *Islamic Life Journal*, *6*(۲), ۳٤۱-۳٤۸.[Persian]. ۱۰,٦۱۱۸٦/ijes.٦,۱,۹۲

Greiff, S., Holt, D., & Funke, J. (۲۰۱۳). Perspectives on problem solving in cognitive research and educational assessment: analytical, interactive, and collaborative problem solving. *Journal of Problem Solving*, *5*, ۷۱-۹۱. DOI:۱۰,۷۷۷۱/۱۹۳۲-٦۲٤٦,۱۱٥

Haruta, J., Maeno, T., Takayashiki, A., Goto, R., Ozone, S., & Maeno, T. (۲۰۲۱). Validation of the professional self-identity questionnaire for medical students during clinical practice in Japan. *International Journal of Medical Education*, *12*, ۱٦۰. DOI: ۱۰,٥۱۱٦/ijme.٦۱۰d.۱۰٤b

Hasannejad Reskati, M., Hosseini, S. H., & Fakhry, K. (۲۰۱۷). An overview of the challenges of inclusive schools Exceptional Children [Review]. *Clinical Excellence*, *6*(۱), ۲٥-۳٤. [Persian]. http://ce.mazums.ac.ir/article-۱-۳۰۸-en.html

Hasart, J. K., & Hutchinson, K. L. (۱۹۹۳). Effects of eyeglasses on perceptions of interpersonal attraction. *Journal of Social Behavior and Personality*, *8*(۳), ٥۲۱. https://psycnet.apa.org/record/۱۹۹٤-۰۹٤٥۹-۰۰۱

Hintermair, M. (۲۰۱۱). Health-related quality of life and classroom participation of deaf and hard-of-hearing students in general schools. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, *16*(۲), ۲٥٤-۲۷۱. I:۱۰,۱۰۹۳/deafed/enq۰٤٥

Iravan, K., Iravani, L., & Moghimi Firozabad, M. (۲۰۲۲). Effectiveness of Problem-solving Training on the Quality of Life and Responsibility of Female Students. *Iranian Journal of Educational Society*, *7*(۲), ٤٤٦-٤٥۳. [Persian]. ۱۰,۲۲۰۳٤/ijes.۲۰۲۳,٥٤۳۸٥٤,۱۲۰۲

Kakabraee, K., & Seidy, M. (۲۰۱۹). Effectiveness of Interpersonal Problem Solving Skills Training on Social Problems of Preschool Students. *Journal of Applied Psychological Research*, *9*(٤), ۱٥۹-۱۷٥. https://doi.org/۱۰,۲۲۰٥۹/japr.۲۰۱۹,۷۰۳۹٥

Karatas, I., & Baki, A. (۲۰۱۳). Effect of learning environments based on problem solving on students' achievements of problem solving. *International Electronic Journal of Elementary*

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOI: 10.52547/joec.24.4.21]

Seidy, M., Afrrooz, G. A., Kashani Vahid, L., Arjmandnia, A. A., & Kakabraee, K. (۲۰۲۲). Developing a Problem-solving Training Program and Evaluating Its Effectiveness on the Communication Interactions of Slow-paced Students with Down Syndrome. *Empowering Exceptional Children*, *13*(۳), ۱۰-۱۱. [Persian]. https://doi.org/۱۰,۲۲۰۳٤/ceciranj.۲۰۲۲,۳٤۲۰۳۷,۱٦٦۰

Willems, P. J. (۲۰۰۰). Genetic causes of hearing loss. *New England Journal of Medicine*, *342*(۱۵), ۱۱۰۱-۱۱۰۹. DOI: ۱۰,۱۰۵٦/NEJM۲۰۰۰۰٤۱۳۳٤۲۱۵۰٦

Wilson, B. S., Tucci, D. L., Merson, M. H., & O'Donoghue, G. M. (۲۰۱۷). Global hearing health care: new findings and perspectives. *The Lancet*, *390*(۱۰۱۱۱), ۲۵۰۳-۲۵۱۵. doi: ۱۰,۱۰۱٦/S۰۱٤۰-٦۷۳٦(۱۷)۳۱۰۷۳-۵

Yazdkhasti, F. (۲۰۱۰). The relation between perception of social interaction with risk taking. Journal of Developmental Psychology Iranian Psychologists. http://jip.azad.ac.ir/article_۵۱۲۲۹۷.html

Yoshinaga-Itano, C., Sedey, A. L., Coulter, D. K., & Mehl, A. L. (۱۹۹۸). Language of early-and later-identified children with hearing loss. *Pediatrics*, *102*(۵),۱۱٦۱-۱۱۷۱. https://doi.org/۱۰,۱۵٤۲/peds.۱۰۲,۵,۱۱٦۱

Zaman-pour, M. S., Hatami-zadeh, N., Vameghi, R., & Bakhshi, E. (۲۰۱۵). Assistive technology needs assessment from adolescent students with hearing loss and their parents, Ahvaz City-۲۰۱۳. *Archives of Rehabilitation*, *15*(٤), ٤۲-۵۱. [Persian]. http://rehabilitationj.uswr.ac.ir/article-۱-۱٤۷۹-en.html

Zamani, N., Barahmand, A., & Farhadi, M. (۲۰۱۷). Effects of problem-solving training in reducing anxiety among a group of nursing students. *Journal of Nursing Education*, *6*(۳), ۵٦-٦۱. [Persian]. DOI:[۱۰,۲۱۸۵۹/jne-۰٦۰۳۸

room/fact-sheets/detail/deafness-and-hearing-loss.

Osei, A. O., Larnyo, P. A., Azaglo, A., Sedzro, T. M., & Torgbenu, E. L. (۲۰۱۸). Screening for hearing loss among school going children. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, *111*, ۷-۱۲. DOI:۱۰,۱۰۱٦/j.ijporl.۲۰۱

Rekkedal, A. M. (۲۰۱۷). Factors associated with school participation among students with hearing loss. *Scandinavian Journal of Disability Research*, *19*(۳), ۱۷۵-۱۹۳. https://doi.org/۱۰,۱۰۸۰/۱۵۰۱۷٤۱۹,۲۰۱٦,۱۱٦۷۷۷۱

Rohi Jahromi, F., Zare, H., & Akhondy, N. (۲۰۱۷). The relationship between body language and perception of social interaction. *Social Cognition*, *6*(۱), ۱٤۷-۱۵٦. [Persian]. ۲۰,۱۰۰۱,۱,۲۳۲۲۳۷۸۲,۱۳۹٦,٦,۱,۱۰,۷

Sadri Damirchi, E., & Samadifard, H. (۲۰۱۸). The Role of Cognitive Fusion, Perception of Social Interaction, and Cognitive Avoidance Components in the Prediction of Teachers' Job Burnout. *Social Cognition*, *6*(۲), ۸۳-۹٦. [Persian]. ۲۰,۱۰۰۱,۱,۲۳۲۲۳۷۸۲,۱۳۹٦,٦,۲,۵,٤

Samadifard, H. R., & Sadri Damirchi, E. (۲۰۱۸). The relationship between perception of social interaction, perceived social support and social acceptance with aggression among adolescents. *Journal of Research and Health*, *8*(۱), ۳۸-٤٦. [Persian]. ۱۰,۲۹۲۵۲/acadpub.jrh.۸,۱,۳۸

Seidy, M., Afrooz, G. A., Kashani Vahid, L., Arjmandnia, A. A., & Kakabaraee, K. (۲۰۲۲). Effectiveness of Problem Solving Training Program on the Attention Span of Students with Down Syndrome [Applicable]. *Quarterly Journal of Child Mental Health*, *9*(۲), ۳٦-٤۹. .[Persian]. https://doi.org/۱۰,۵۲۵٤۷/jcmh.۹,۲,٤

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOI: 10.52547/joec.24.4.21]